

Pròleg
Josep Vallverdú, l'home

En l'anàlisi de qualsevol persona podem emfasitzar aspectes diferents, amb la condició de no caure en l'error d'oblidar que són interdependents i que, doncs, constitueixen un tot indivisible, que la defineixen.

Vallverdú, l'home, és Vallverdú l'escriptor, el pensador, el filòleg, el polític, i així endavant. Tanmateix, d'acord amb el que acabo de dir, en subratllaré alguns trets que m'hi semblen substancials.

Començo per un de molt genèric, que el marca profundament i que influeix en tot el seu comportament: l'humanisme; des de punts de vista distints: per l'expertesa i la valoració respecte als estudis clàssics; per l'enciclopedisme, que es palesa en l'acumulació insòlita dels coneixements que té en diversos dominis del saber; i potser sobretot perquè considera l'ésser humà com el valor suprem.

D'aquesta darrera convicció que l'home és la mesura de totes les coses, en deriva especialment el concepte que té i que practica de l'amistat. Vallverdú no és ingenu; sap que no pot ser amic de tothom, i que, a més dels qui són solament coneguts o saludats, inevitablement hi ha els adversaris, si no en volem dir enemics. I no li fa res de confessar-ho i fins i tot d'assenyalar-los, si cal i quan cal. Quan ell es diu amic d'algú ho fa amb plena consciència de la dimensió semàntica del nom.

Vallverdú és lleial. I sap que no és fàcil, perquè, a més de la solidaritat, comporta la llibertat de dir als seus allò que creu que els ha de dir, tant se val si se'n poden doldre. Jo mateix he quedat sorprès en

comprovar com n'és d'afectuos i generós amb qui alhora pot haver fet retrets importants, durs. És com el mestre que no deixa d'estimar els deixebles a qui, en canvi, renya fins i tot severament quan creu que ho ha de fer. Vallverdú és sincer, deixant de banda els embuts, però també la irritació.

Vallverdú és diàfanament intel·ligent i fort d'esperit. Per això és un jove de 90 anys. No és una broma ni un joc de paraules. Que és cert ho demostren la seva ironia i el seu sentit de l'humor; com en totes les persones sàvies, no sempre és fàcil de captar els sobreentesos i dobles sentits amb què tan bé sap jugar. No adopta posicions tibades. No té complexos, però no és vanitós; i a l'inrevés: no és vanitós, però tampoc no és mesell i deplora les actituds condescendents en qüestions essencials que reclamen una fermesa que ell té i que practica.

Quan dic que és un jove de 90 anys vull remarcar que està al dia de tot; no solament no he observat mai que hagi pensat en cap retirada, sinó que es lliura amb passió i potència a allò que creu que paga la pena.

He afirmat que no és ingenu: agraeix i aprofita els avenços en la ciència, en la tècnica, en les relacions humanes, però és conscient que la crueltat i l'estupidesa fan conviure l'opulència amb la misèria, la fam, les guerres. En un llibre seu ens recorda que assistí a un funeral; no li va agradar l'oficiant, però, en canvi, celebra una frase colpidora que aquest oficiant digué: "Preguem també pels qui no tenen aigua, ni pa, ni destí, que són la vergonya dels països civilitzats."

Es lamenta de la confusió de la condició d'éssers socials, amb la d'elements gregaris d'una massa que ens despersonalitza. I té un desig profund de ser que desitja que s'encomani a tothom.

He dit que és enciclopedista. Per això li interessa tot. I procura tenir opinió de tot. Ha parlat durament contra el neocapitalisme ferotge que ha engendrat el poder econòmic; contra una globalització empobridora, que tot ho anivella a favor dels més poderosos. Refà una frase històrica quan assevera compungit que l'home no juga net amb l'home.

Vallverdú reclama amb vehemència la llibertat, sempre la llibertat, per a tot: per a escriure, per a parlar, per a fer.

Sé que els pot sobtar la característica que ara esmentaré de l'home Vallverdú, però sàpiguen que no és una metàfora, sinó que cal entendre-la literalment: Josep Vallverdú és un revolucionari permanent, que ha participat i que participa activament en la lluita contra tot allò que li sembla injust. Fins i tot reivindica la revolta. No s'està de rebutjar enèrgicament un monarca que assegura en públic que la llengua catalana mai no ha estat perseguida. No vol reis, perquè és republicà de soca-rel; però encara menys reis que menteixin sense cap rubor, que neguin la realitat davant dels qui l'han patida i la pateixen encara.

Abomina la tirania, les dictadures. No puc estar-me de reproduir una definició figurada que fa del general Franco. Breu, concisa, punyent. Diu: "el tros de glaç més gruixut que mai s'hagi després de la gelera de la crueltat i el despotisme". Supera qualsevol intent de descripció erudita o històrica del militar atroç.

Des de la seva obra i des del seu capteniment ens demana coratge i ens recrimina l'estovament que ens impedeix avançar; sobretot ho sol·licita dels polítics i en primer lloc dels que li són més a la vora ideològicament, dels seus. És valent.

He començat destacant-ne un tret general: l'humanisme. He deixat per al final subratllar una característica que també travessa totes les altres, que impregna qualsevol acte seu. Vallverdú, com a bon humanista, té interès per tot el que s'esdevé al món. Ha viatjat molt; res que no sigui injust no l'espanta ni tan sols l'inquieta: ho vol entendre i li basta. Però és un patriota insubornable; un servidor de la seva terra i dels seus conciutadans. És un patriota jove que, com he dit, anima a la rebel·lió, a la desobediència responsable, si escau; fins i tot a algun pic de virulència, temporal, la suficient, ens diu, perquè serveixi de recordatori que l'estat de resistència existeix i alena. No li agrada la contemporització amb què es volen justificar els representants polítics. Es posiciona sense subterfugis per la sobirania plena del nostre país. I no es deixa entabanar pels malabars estúpids que ens volen fer

creure que això de la independència és secundari i insolidari, que cal amoïnar-se per la crisi, per l'atur, per la realitat econòmica; estúpids, perquè estúpid és qui pugui pensar que hi ha cap contradicció entre l'interès social i el nacional. La solució als problemes quotidians, per greus que siguin, no pot excloure la inquietud de ser qui som. Aquí i arreu del món.

Acabo amb una autodefinició entre astrològica i astronòmica que Vallverdú fa de si mateix com a home:

Sóc de signe Cranc, i, doncs, dominat per la lluna i identificat amb l'element aigua. He escrit algunes pàgines sobre l'aigua que no em desplauen, i la lluna he tingut ocasió de freqüentar-la en les meves vuit dècades [ara diríem nou, és clar] de vida conscient, perquè dormo tan poc que la contemplo més hores que la veu un mussol.

És normal que els articles vagin acompanyats del resum (de l'*abstract*, que se'n diu) i també de les paraules clau. No faré la síntesi del que he dit, però sí que em ve de gust d'enumerar-ne les paraules clau: *humanisme enciclopèdic, amistat, lleialtat, sinceritat, intel·ligència, fortalesa d'esperit i fermesa, jove de 90 anys, al dia de tot, desig de ser, desig de llibertat, revolucionari permanent i valent, patriota insubornable*. I sobretot, sobretot: *Vallverdú, Vallverdú i Vallverdú*.

Estimat amic, *Gratias agimus tibi propter magnam humanitatem tuam*.

Moltes gràcies.

Joan MARTÍ I CASTELL

Tarragona, 2013

Nota de l'autor

Aquest volum, que considero un punt d'inflexió en la meua carrera, fou escrit el 1981 i publicat el 1983. Prego a l'amable lectora o lector que tingui en compte el llarg temps transcorregut fins ara; de l'obra, alguns elements de base objectiva —descripcions— haurien necessàriament canviat avui, i també d'altres de més subjectius —opinions, judicis— jo els estamparia amb més miraments o més contundència.

Cal llegir el llibre com el testimoni d'una època però també com una confessió, molta substància de la qual, tanmateix, perviu.

J. V.

El telèfon

De moment, en despertar-me, jo que sempre em poso a pensar, i que no tinc, com d'altres, la terbolesa d'un lent desvetllament, he tingut present que l'instal·lador del gas havia de venir a revisar l'escalfador. Volia imaginar-me'l, aplicant-se a la tasca i endegant —tant de bo que per sempre— el cremador imbecil·litzat que des del dia inicial ha fet el ximple.

I, tot esmorzant, les notícies que llançava la ràdio devien parlar d'una vaga o conflicte semblant d'una companyia del gas... i he tornat a pensar en l'instal·lador; un moment, potser, però tant se valia. Havíem quedat que ell telefonaria abans de venir i, segurament per això, la seva imatge, aquesta gestió pendent, reapareixia a la pantalla dels pensaments.

A fora feia un dia gris, de sortida d'hivern. La llum era encara mandrosa, i dins la casa algunes cambres eren totalment fosques. No sortiria el sol, o sortiria tard, després de fer tot de compliments —vostè primer, no, de cap manera—, amb els núvols.

És dissabte. Aquell dia que, a voltes, passa sense pena ni glòria i en què anticipes la irritació del final del dia ja a les primeres hores: saps que voldries fer moltes coses, petites o grans, en tot cas significatives, les quals durant la setmana has anat deixant, empès per la feina immediata. Saps també que no les faràs o tot just has d'encetar-les. Algú remena uns mobles, casa endins. Dissabte, fer dissabte... Tot ho deixem per al dissabte. Un dia estrany, tot just ara, al cap de segles, net —ei, no per tothom— d'obligacions.

He sortit a fora, al pati. He recollit la llenya del porxo per fer foc. He anat a obrir la gossa, que saltava dins el clos enreixat. El primer que ha fet és plantificar-me les potes al damunt i embrutar-me d'un fang sospitós. Uns pardals emprenien el vol des del cobert, com petits avions abandonant l'hangar. He entropessat amb un tros de tub de plàstic que hi havia a terra, i que hi va caure l'agost passat. Un d'aquests dies he de recollir-lo, frase que dec haver-me dit trenta vegades. Potser subconscientment m'agrada de tenir un sobresalt escadusser si el confonc, algun cop, amb un serpent.

He apresat la passa tot d'una, perdent una tosca de llenya, però no m'he aturat a recollir-la: tal volta l'instal·lador trucarà ara, i no hi hauria ningú que despengés el telèfon. Sóc jo el responsable, en darrer terme, del telèfon, tractant-se de l'instal·lador: arriba un punt que és una qüestió personal entre ell i jo. Ja tinc el puret a punt, per donar-l'hi; aquesta gent se'ls ha de tenir contents, afalagats, no pas com els professors, a qui ningú no dóna les gràcies. I essent optimista, perquè ara penso en mi, suposo que quan hauré mort diran que com a professor podia passar, que era aprofitable. Ara bé, instal·ladors, llauners, fusters, paletes... val més que els afalaguis, que els vagis al darrere, si vols que un dia de cent a mil es deixin caure per ca teva a fer la reparació. El món és dels obrers manuals especialitzats. Treballin bé o malament, però ara ja està muntat així. Alguns treballen bé i nosaltres ens posem la bena als ulls i volem pensar que aquesta vegada el qui vindrà a casa farà el miracle de realitzar una feina definitiva...

Ha passat mitja hora sense que el telèfon sonés. Una mica amoïnada he estat jo qui ha trucat al taller. Des de la botiga de l'instal·lador m'han dit que havia ja sortit a fer les feines, però que ells ignoraven si tenia previst de venir a casa meva. Quan he dit que ja sabien que ens convenia molt, han respost una mica cantelluts que no havien vist la llibreteta dels encàrrecs, que jo podia suposar, si volia, que l'instal·lador havia de venir, i que ells no feien resistència a suposar-ho, igualment, però que no podien assegurar res.

Més tard el telèfon ha trucat, i era una veïna del poble que em demanava si aquest matí havia de sortir: al poble tots fem de taxi de tots.

No vaig a la capital comarcal, avui: hi ha festa a BUP. Ahir fou un dia carregós, perquè a les classes s'hi afegí una reunió del claustre, i a la nit una conferència en una altra població. Avui compto poder dedicar-me a escriure.

Cada cop que penso a escriure, faig una rialleta. ¿Per què unes persones escriuen i unes altres no? Cada vegada, també, ho deixo córrer. He repassat un conte per a nens destinat a una revista, i he posat un disc de música del divuit mentre endreçava papers de la taula d'escriptori: la meva endreça, al més comunament, sol consistir a canviar els papers de munt.

Rebut, cartes per contestar, retalls de diari que vull guardar i després perdo, o que guardo tan bé que després no sé trobar. Tota la lletania de noses arreplegades durant la setmana. No tinc la virtut del sistema, i a voltes penso si val la pena d'intentar-ho, de fer com les persones ordenades: sempre en seré una caricatura.

Penso, al cap d'unes hores, que sota l'aparença de persona considerada i amb sentit de la mesura i de l'humor, que molts m'atribueixen, sóc una naturalesa rondinaire i pastada amb minúcies, irritabilitats i estelles venjatives. Després, em dic que això deu passar a tothom. I que, sempre que carreguem els nostres defectes a la humanitat, tothora que inventem un raser, fem una covardia més.

Tanmateix, una estona de treballar a l'hort m'ha posat de més acceptable tarannà. Al cap i a la fi, qui dia passa any empeny, i els hospitals van plens de gemecs molt més reals i justificats que no els meus. Em torno, però, a sentir sobtadament irritat: els sofriments dels altres col·locats en un prestatge al qual girem la mirada per tal de tranquil·litzar-nos... més covardies.

L'ombra de Hamlet apareix a la meva vora i caminem plegats una estona entre les taules i cavallons de l'hort. La llàstima és que costa, de fer parlar Hamlet. Generalment roman callat, entotsolat i, si engega una rèplica, pren el tirat d'una sentència. El príncep danès és inapre-

hensible. Tant se val que provis de posar-lo en ridícul com que te'l prenguis seriosament; de fet no l'entens mai, si per entendre volem dir arribar a un punt en què podem dir la darrera paraula.

Hauré de fer un vaitot. Hauré de tornar a la màquina d'escriure i reprendre aquella traducció sobre plàstics d'agricultura que m'han encarregat els de la cooperativa.

Sí: aquell botiguer tenia raó: només la feina, només ella ens permet de tirar endavant. Deixem-nos de cabòries i de filosofies petulants. No entendrem pas el món: des d'una eternitat o des d'un objecte volador no identificat potser se'ns deu comprendre, des d'aquí baix no: d'aquí estant es va vivint i prou. I es va fent. Com deia a la darrera frase de les meves *Proses de Ponent*, "qui dia passa any empeny".

Quan em dispo a entrar a casa, sento el timbre del telèfon.

Entro d'una revolada, i m'enganxo i estripo la butxaqueta del jersei amb el born del pany de serreta. Però despenjo l'auricular amb una certa energia i dic:

—Sí?

I espero sentir la veu de l'instal·lador. L'instal·lador, un moment, un fugaç instant, se m'apareix vestit amb la curta jupa d'un ballari clàssic: té una clau anglesa a la mà i la mira, amorosament i alhora entristit.

"Què és millor... sofrir les incomoditats d'un mecanisme o, prenent a les mans l'eina, oposar-se..."

És Hamlet, contemplant el punyal. Però la veu que arriba pel fil és una veu de noia.

Diu el meu nom, complet. Com aquell funcionari del jutjat quan vaig ser cridat a declarar al TOP amb motiu de l'article a *Serra d'Or*.

Dic que sóc jo. La noia, aleshores, m'engega una llarga tirada de mots, tota segura al començament, tota ràpida, com solen parlar les dones de Ponent. Les vocals netes se succeeixen, amb alguna diftongació peculiar, que indica que la xiqueta no està del tot reciclada en fonologia.